

Handel ludźmi jako współczesna forma niewolnictwa.

Handel ludźmi stanowi współczesną formę niewolnictwa. Polska, tak jak i inne kraje, w których odnotowuje się przypadki handlu ludźmi, wdrożyła szereg kompleksowych działań, których celem jest m.in. sprawne diagnozowanie przypadków handlu ludźmi, stały monitoring tego zjawiska, przeprowadzanie szkoleń czy proponowanie zmian legislacyjnych. Działania te podlegają weryfikacji i udoskonalaniu. Przesłupcy związani z tym procederem ciągle szukają nowych sposobów na werbowanie kolejnych ofiar. Od ok. 3 lat obserwuje się pewne zmiany w formach najczęściej popełnianych przestępstw związanych z handlem ludźmi. Obecnie występuje więcej przypadków wykorzystania do pracy przymusowej, wcześniej wśród form wykorzystania przeważało wykorzystanie do prostytucji i w przemyśle pornograficznym. Wiele osób chcących poprawić swoją sytuację życiową decyduje się na szukanie pracy poza granicami kraju, gdzie stają się ofiarami sprawców przestępstw zajmujących się wyciskiem i handlem ludźmi. Rzeczpospolita Polska z racji swojego położenia, dobrej sytuacji gospodarczej oraz dzięki różnorodnym możliwościom rozwoju stanowi atrakcyjne miejsce dla osób nie tylko z państw sąsiednich takich jak Ukraina czy Republika Białorusi ale także z innych państw jak Rumunia, Republika Bułgarii, czy też państw z Dalekiego Wschodu, takich jak Socjalistyczna Republika Wietnamu bądź Federalna Republika Demokratyczna Nepalu. W związku ze wzrastającą liczbą osób chcących podjąć pracę w Polsce konieczne jest zintensyfikowanie działań prewencyjnych, informacyjnych i edukacyjnych na wszystkich możliwych płaszczyznach, docierając do jak największej liczby osób.

Handel ludźmi w Polsce i wobec Polaków

Handel ludźmi to przestępstwo o globalnej skali, występujące w większości państw na świecie. Jego istotą jest zniewolenie osoby (lub osób) przy użyciu różnorodnych metod i środków w celu wykorzystania nawet za jej zgodą. Stąd, handel ludźmi określany jest często jako współczesne niewolnictwo. Polska jest jednocześnie krajem pochodzenia, krajem tranzytowym oraz krajem docelowym dla ofiar tego procederu.

Polacy ofiarami handlu ludźmi

Polacy wyjeżdżający za granicę w poszukiwaniu pracy i w związku z zamiarem poprawienia bytu rodziny mogą stać się ofiarami wykorzystywanymi do pracy przymusowej, prostytucji lub żebractwa. W związku z tym, iż w Polsce takie osoby nie mają pracy lub ich wynagrodzenie jest bardzo niskie, decydują się na wyjazd do państw, gdzie mogą liczyć na otrzymanie niezbyt wymagającej pracy i atrakcyjniejszego wynagrodzenia pomimo stosunkowo niskich kwalifikacji. Wśród obywateli polskich najczęściej osób wybierało państwa takie jak Zjednoczone Królestwo Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej, Irlandia, Republika Federalna Niemiec, Republika Francuska, Królestwo Belgii, Królestwo Szwecji, Królestwo Danii, Republika Finlandii. Obecnie obserwujemy nasilenie się zjawisk związanych z pracą przymusową. Ofiarami pracy przymusowej najczęściej stają się mężczyźni, którzy często pracują w sektorze budowlanym lub produkcji rolnej.

Należy wskazać również na działalność pewnych grup przestępczych, których działalność kryminalna polega na wykorzystywaniu osób do żebractwa, kradzieży, czy wyłudzenia kredytów i świadczeń socjalnych - jest to również forma wykorzystania ofiar handlu ludźmi. Jakkolwiek dla tych form wykorzystania płeć i wiek pokrzywdzonych wydaje się nie mieć szczególnego znaczenia, to jednak zauważa się, że większość ofiar to mężczyźni, zwykle w średnim wieku. Sprawcy wykorzystują ich trudną sytuację na rynku pracy. Osobami szczególnie zagrożonymi są więc bezrobotni, osoby uzależnione, osoby, które w przeszłości popadły w konflikt z prawem.

W mniejszej skali niż kilkanaście lat temu, niemniej wciąż widoczny jest proceder handlu kobietami i dziewczętami. Polki padają ofiarą wykorzystania seksualnego, w tym zmuszania do prostytucji, lub w przemyśle pornograficznym zarówno za granicą, jak i na terytorium naszego państwa.

Handel ludźmi na terytorium Polski

Na terytorium Polski mamy do czynienia z werbowaniem Polaków wykorzystywanych za granicą, wykorzystaniem na terenie naszego państwa, ale także z handlem i eksploatacją cudzoziemców. W tym znaczeniu Polska jest krajem docelowym (lub jednym z krajów docelowych) dla organizatorów tego procederu. Cudzoziemskie ofiary identyfikowane w Polsce najczęściej pochodzą z państw europejskich (Rumunia, Bułgaria, Ukraina), a także z Azji (m.in. z Wietnamu, Republiki Filipin, Demokratyczno-Socjalistycznej Republiki Sri Lanki). Są to zarówno kobiety, jak i mężczyźni, a także dzieci. Cudzoziemskie ofiary handlu ludźmi najczęściej wykorzystywane są przez przestępców do pracy przymusowej, prostytucji lub żebractwa. Sporadycznie dochodzi również do identyfikacji ofiar niewolnictwa domowego i zmuszania do popełniania przestępstw takich jak na przykład kradzieże.

Ofiary pracy przymusowej w Polsce najczęściej są rekrutowane w swoich krajach pochodzenia, nierzadko za pośrednictwem lokalnych agencji pośrednictwa pracy, gdzie są wprowadzane w błąd co do warunków pracy, płacy i zakwaterowania. Po przybyciu na miejsce cudzoziemcom odbierane są dokumenty tożsamości, a warunki zakwaterowania i pracy znacznie odbiegają od norm powszechnie przyjętych. Ofiary pracy przymusowej, zwłaszcza te pochodzące z odległych państw azjatyckich, potrzebują pomocy w uregulowaniu statusu pobytu i podjęciu legalnej pracy na terenie Polski. Obywatele państw UE natomiast przeważnie oczekują na szybkie zakończenie czynności procesowych i możliwość zorganizowania im bezpiecznego powrotu do kraju pochodzenia.

Tak jak w innych państwach, oprócz pracy przymusowej, handel ludźmi w Polsce przybiera najczęściej formę zmuszania do prostytucji i innych usług seksualnych. Proceder ten dotyczy kobiet i dziewcząt, najczęściej pochodzących z Bułgarii, Rumunii, Ukrainy i sporadycznie z państw afrykańskich. W tym przypadku ofiary także są rekrutowane w swoich krajach pochodzenia i niekiedy są świadome, że w Polsce będą trudniły się prostytucją. Ofiary wykorzystywane do prostytucji to często osoby niewykształcone i silnie uzależnione od sprawców zarówno emocjonalnie, jak i materialnie. Przygotowanie dla nich oferty pomocy jest niezwykle trudne, gdyż oprócz pomocy psychologicznej oraz medycznej kobiety te przede wszystkim wymagają długoterminowego wsparcia w zakresie edukacji, a także pomocy przy ponownej reintegracji społecznej poza środowiskiem przestępczym, w tym zerwania z dotychczasowym funkcjonowaniem w warunkach bycia zmuszonym do prostytucji.

Oprócz wyżej wymienionych form handlu ludźmi, zidentyfikowaną formę wykorzystania stanowi żebractwo. Najczęściej proceder ten dotyka obywateli Rumunii. Ofiarami padają zarówno kobiety, mężczyźni, jak i dzieci. Cudzoziemcy są rekrutowani w swoich miejscowościach, w krajach pochodzenia. Rekruterzy wyszukują osoby z widocznym kalectwem fizycznym, niewykształcone i w bardzo trudnej sytuacji materialnej. Analogicznie, jak w przypadku wykorzystania do prostytucji, ofiary w niektórych przypadkach są świadome formy zarobkowania w Polsce, nie przewidują jednak stale rosnącego długu oraz przemocy i gróźb, jakie sprawcy stosują wobec nich i ich rodzin. W przypadku ofiar żebractwa, fakt ich uwolnienia od sprawców i zapewnienia doraźnej pomocy nie stanowi o zapewnieniu im pełnego bezpieczeństwa i ochrony przed rewiktylizacją. Większość z nich wymaga bowiem długofalowej pomocy obliczonej na integrację społeczną i aktywizację na rynku pracy po powrocie do kraju pochodzenia.

Ofiary cudzoziemskie, szczególnie pochodzące z Azji, nie zawsze są wykorzystywane na terenie Polski. Nasze państwo stanowi w niektórych przypadkach obszar tranzytowy, zaś docelowym miejscem eksploatacji osób są państwa Europy Zachodniej i Północnej. W takich przypadkach ujawnienie procederu, a w konsekwencji identyfikacja i udzielenie pomocy ofiarom są niezwykle trudne.

Według danych MSWiA, Polacy stają się ofiarami handlu ludźmi zarówno w Polsce jak i za granicą. Zagrożenie zjawiskiem handlu ludźmi dotyczy wszystkich osób, niezależnie od sytuacji materialnej, czy też miejsca zamieszkania, w tym także osób pochodzących z obszarów wiejskich.

Skala zjawiska w latach 2016 - 2018 w świetle danych Prokuratury Krajowej

Zgodnie z danymi przekazanymi przez Prokuraturę Krajową w 2018 r. zarejestrowano łącznie 79 spraw dot. przestępstwa art. 189a § 1-2 kk (art. 189a § 1 kk - 72 sprawy, art. 189a § 2 kk - 7 spraw), zaś w 2017 roku 135 spraw dot. przestępstwa art. 189a § 1-2 kk (art. 189a § 1 kk - 107 spraw, art. 189a § 2 kk - 28 spraw), a w 2016r.

Charakter wykorzystania w związku z art. 189a § 1 kk w 2018 r. pokazuje, iż najczęstszą formą wykorzystania osób było zmuszanie ich do pracy przymusowej lub usług o charakterze przymusowym.

W 2018 r. 142 osoby zostały wykorzystane do pracy przymusowej, 86 osób zostało wykorzystanych do prostytucji lub innych form wykorzystania seksualnego, 1 osoba została wykorzystana w sposób poniżający godność człowieka, zaś 18 osób zostało wykorzystanych w inny sposób.

W 2018 r. 23 postępowania przygotowawcze zakończyły się skierowaniem aktu oskarżenia do sądu, 34 - wydaniem postanowienia o umorzeniu śledztwa, a 8 - odmową wszczęcia postępowania. 13 postępowań zawieszono.

W 2018 roku wśród ofiar pokrzywdzonych handlem ludźmi odnotowano 25 małoletnich, zaś w 2017 roku 30.

Zgodnie z danymi przekazanymi przez Prokuraturę Krajową, w 2018 roku oskarżonych zostało 47 osób (w tym 30 obywateli Polski, 3 obywateli Bułgarii, 1 obywatel Wietnamu, 3 obywateli Ukrainy oraz 10 osób narodowości romskiej), w 2017 liczba ta wynosiła również 47 osób.

Charakter wykorzystania w związku z art. 189a § 1 kk w 2017 r. pokazuje, iż najczęstszą formą wykorzystania osób była prostytucja i praca przymusowa.

W 2017 r. 34 osoby zostały wykorzystane do prac przymusowych lub usług o charakterze przymusowym, 46 osób zostało wykorzystanych seksualnie, 6 osób zostało zmuszonych do żebractwa, a 43 osoby zostały wykorzystane w inny sposób.

W 2017 r. 17 postępowań przygotowawczych zakończyło się skierowaniem aktu oskarżenia do sądu, 28 - wydaniem postanowienia o umorzeniu śledztwa, a 15 - odmową wszczęcia postępowania. 13 postępowań zawieszono.

W 2017 r. oskarżonych zostało 47 osób (w tym 41 ob. Polski, 3 ob. Bułgarii, 1 ob. Rumunii, 1 ob. Niemiec, 1 ob. Ukrainy). W 2015 r. liczba osób oskarżonych o handel ludźmi była najniższa na przestrzeni ostatnich 4 lat i wyniosła 22 osoby, w 2016 r. oskarżono 30 osób, wśród których 28 miało obywatelstwo polskie. Pozostali oskarżeni to obywatele Bułgarii (2 osoby).

W 2017 r. status pokrzywdzonego otrzymały 453 osoby (w tym m.in. 212 ob. Polski, 59. ob. Ukrainy, 15 ob. Rumunii, 19 ob. Wietnamu). W 2016 roku prokuratorzy nadali status pokrzywdzonego 78 osobom. Najczęściej pokrzywdzonymi byli wówczas obywatele Polski (44 osoby), a wśród cudzoziemców dominowali ob. Ukrainy (30 osób). Ponadto ofiarami handlu ludźmi byli także ob. Rumunii, Wietnamu oraz Republiki Zimbabwe. Wśród

pokrzywdzonych zidentyfikowano również 2 osoby małoletnie. W świetle informacji prokuratorskich, Polska to przede wszystkim kraj pochodzenia ofiar handlu ludźmi co oznacza, że na terytorium Polski werbowane są przyszłe ofiary. Natomiast z uwagi na migrację cudzoziemców z innych państw (Ukrainy, Bułgarii, Rumunii) Polska staje się jednocześnie krajem docelowym w łańcuchu handlu ludźmi .

Skala zjawiska na podstawie danych Krajowego Centrum Interwencyjno-Konsultacyjnego dla ofiar handlu ludźmi

W 2018 r. z pomocy Krajowego Centrum Interwencyjno-Konsultacyjnego dla ofiar handlu ludźmi skorzystało 181 beneficjentów, w tym 83 obywateli Polski oraz 98 cudzoziemców. Wśród cudzoziemców odnotowano 48 ob. Ukrainy, 18 ob. Filipin oraz osoby pochodzące z Rumunii, Białorusi, Republiki Kamerunu, Bułgarii, Syryjskiej Republiki Arabskiej, Sri Lanki, Wietnamu, Republiki Gambii, Republiki Gwinei, Republiki Indonezji, Republiki Związku Mjanmy (Birma), Republiki Kongo, Mongolii, Republiki Mołdawii, Zjednoczonej Republiki Tanzanii, Birmy i Boliwariańskiej Republiki Wenezueli.

KCIK świadczy pomoc w ramach interwencji kryzysowej poprzez zapewnienie zakwaterowania w bezpiecznym ośrodku, wyżywienia, podstawowej opieki medycznej, wsparcia psychologicznego, konsultacji prawnych, pomocy w kontaktach z organami ścigania oraz pomocy tłumacza, prowadzi również schroniska, zapewnia ofiarom handlu ludźmi realizację należnych im praw, wspiera instytucje państwowe i samorządowe w zakresie identyfikacji ofiar handlu ludźmi i pracy z nimi, a także prowadzi poradnictwo prewencyjne dla osób prywatnych oraz konsultacje dla instytucji świadczących pomoc ofiarom.